

Nr 15

Lagutskottets betänkande med anledning av motion om ändring i reglerna om uppräknig av underhållsbidrag

I motionen 1975:1143 av herr Romanus (fp) hemställs att riksdagen beslutar om sådan ändring av lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag att underhållsbidrag, fastställda inom ett år före justeringen, endast skall höjas med så stort belopp som motsvarar höjningen av levnadskostnaderna från den tidpunkt då underhållsbidraget fastställdes.

Gällande ordning m. m.

De av motionären åsyftade reglerna i *lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag* innebär att vissa i lagen närmare angivna underhållsbidrag skall ändras med hänsyn till penningvärdets förändring. Lagen ersatte lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag. Skälet till lagstiftningen var att penningvärdet undergått en så betydande försämring att det blivit praktiskt nödvändigt att räkna upp de tidigare fastställda underhållsbidragen. 1952 års lag hade visserligen ändrats 1957 och 1962, vilket inneburit att generella uppräkniggar av bidragen hade skett vart femte år. Genom 1966 års lag infördes emellertid en kontinuerlig anpassning till penningvärdets försämring eller förbättring.

De bidrag som avses med 1966 års lag är sådana som utgår på särskilda tider (periodiska underhållsbidrag) i svenskt mynt till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet gentemot make, förutvarande make, barn, makes barn, fader eller moder. Med lagstadgad underhållsskyldighet avses bidrag som vilar på giftermålsbalkens eller föräldrabalkens bestämmelser om underhåll.

Det förekommer att parterna själva i avtal reglerar efter vilka grunder indextillägg skall utgå eller att rätten på yrkande förordnar härom i mål angående underhåll. Om avtal eller dom angående underhållsskyldighet innehåller föreskrift att bidraget skall ansluta antingen till ändring i penningvärdet eller till den bidragsskyldiges inkomster är lagen inte tillämplig på sådana underhållsbidrag.

Reglerna om ändring av underhållsbidrag har konstruerats så att ändringarna sker i anslutning till det s. k. basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. När det gäller bidragsbelopp som bestämts genom dom som meddelats eller avtal som slutits före utgången av år 1965 skall först höjning ske med vissa procenttal, som varierar mellan 5 och 140. Bidragsbelopp som höjts enligt nyssnämnda regler samt bidragsbelopp som

senast bestämts eller bestäms efter utgången av år 1965 ändras på följande sätt. Ändring sker per den 1 april varje år basbeloppet för mars månad *med minst fem procent* över- eller underskrider det basbelopp som låg till grund för senaste ändring, dvs. basbeloppet för mars månad föregående år. Bidragsbeloppet ändras därvid med samma procenttal som det, varmed basbeloppet ändrats. Detta procenttal fastställs av statistiska centralbyrån. Det är ej det ursprungliga bidragsbeloppet utan det belopp, som framräknats vid den senaste omräkningen, som ändras. Som exempel kan nämnas att bidragsbeloppen för ett vart av åren 1970, 1971, 1973 och 1974 höjts med respektive 10, 9, 10 och 6 procent. År 1972 skedde ingen höjning.

Utän hinder av bestämmelserna i lagen kan part gå till domstol för att få underhållsbidraget jämkat, när sådan jämkning är möjlig enligt giftermålsbalkens eller föräldrabalkens regler. Därvid kan under vissa förutsättningar föreskrivas lägre eller högre underhåll än som följer av 1966 års lag.

Motionen

I motionen framhålls att underhållsbidrag, som i mars månad har fastställts i avtal eller genom dom, redan efter en månad kan på grund av ovannämnda regler komma att höjas mycket kraftigt. Om man inte tagit hänsyn till den förväntade höjningen, när bidraget fastställdes, kan höjningen enligt motionären bli orimligt betungande för den underhållsskyldige. Det rimliga vore enligt motionärens uppfattning att de underhållsbidrag som fastställts första gången under det gångna året endast räknas upp med ett procenttal som motsvarar den prishöjning, som inträffat under tiden från det bidraget fastställdes till den 1 april. Då de underhållsbetalandes ekonomiska situation många gånger är pressad, anser motionären det önskvärt att kunna åstadkomma en ändring på denna punkt utan att avvakta pågående utredningsarbete och kartläggning av de underhållsskyldigas situation. Med hänvisning till det anförda hemställer motionären att riksdagen beslutar om sådan ändring av förevarande lag att underhållsbidrag, fastställda inom ett år före justeringen, endast skall höjas med så stort belopp som motsvarar höjningen av levnadskostnaderna från den tidpunkt, då underhållsbidraget fastställdes.

Ur lagens förarbeten

I en departementspromemoria med förslag till lag om ändring av vissa underhållsbidrag förordades ursprungligen att ändring av bidragsbeloppet skulle bli beroende av en tioprocentig ändring av det basbelopp som förelåg *när bidragsbeloppet fastställdes*, det ursprungliga basbeloppet. Enligt förslaget skulle sålunda bidragsbeloppet ändras med tio procent varje gång basbeloppet med ett fullt tiotal procent över- eller understeg det basbelopp som gällde vid tiden för bestämmandet av bidragsbeloppet. Detta skulle enligt förslaget innebära vissa fördelar bl. a. såtillvida att man undvek risken för under-

kompensation av de bidragsberättigade (prop. 1966:155 s. 11 ff.).

Den i promemorian föreslagna metoden för omräkning mötte kritik från olika remissinstanser, vilka ansåg den föreslagna ordningen alltför komplicerad och arbetskrävande, särskilt med tanke på barnavårdsnämndernas och exekutionsmyndigheternas stora arbetsböda. Departementschefen instämde i den anförda kritiken och förordade en samordning av alla bidragsändringar så att dessa skedde samtidigt och högst en gång om året, lämpligen den 1 april. En sådan ordning skulle enligt departementschefen innebära stora fördelar genom att exekutionsmyndigheter och andra skulle slippa att kontinuerligt under hela året följa frågan om bidragens storlek i förhållande till det allmänna prisläget. Även för de underhållsberättigade och de underhållsskyldiga ansågs en sådan ordning medföra vissa praktiska fördelar. För att uppnå större följsamhet till penningvärdesförändringen förordade departementschefen vidare att gränsen för ändring av bidragsbeloppet borde sättas vid en femprocentig förändring av basbeloppet.

Enligt ett remissyttrande från exekutionsväsendets organisationsnämnd borde bidragsbeloppet första gången ändras den 1 april det år då basbeloppet ändrats med minst fem procent sedan den månad då bidraget bestämdes. Här om anförde departementschefen bl. a. (prop. 1966:155 s. 20 f.):

Anknytningen till basbeloppet för den månad då bidraget bestämts leder till att inte alla bidrag ändras samtidigt och att olika procenttal blir tillämpliga beroende på tidpunkten för bidragets bestämmande. Att olika procenttal sålunda måste tillämpas för olika bidrag alltefter tidpunkten för deras fastställande innebär enligt min mening en komplikation som i avsevärd mån reducerar värdet av metoden med ändring högst en gång om året. En förkling bör därför eftersträvas även på denna punkt. Om möjligt bör alla bidrag ändras samtidigt med samma procenttal, oavsett tidpunkten för deras bestämmande. Detta förutsätter, att de bidrag som bestäms under tiden mellan två ändringar antingen omräknas vid närmaste följande allmänna ändring med samma procenttal som övriga bidrag eller också förbigås vid den först inträffade omräkningen och ändras första gången vid den därpå följande allmänna omräkningen med det då aktuella procenttalet. Ingendera metoden är helt tillfredsställande. I det förra fallet kan vid en fortgående penningvärdeförsämring inträffa en överkompensation, om t. ex. bidraget bestäms endast kort tid före en allmän omräkning och då kanske vid ett penningvärde som står kvar oförändrat vid tidpunkten för omräkningen. I det senare fallet kan en underkompensation inträffa, om penningvärdet undergår en snabb försämring. Men även olägenheter av detta slag torde böra tas för att man skall få ett generellt verkande system som blir så lätt-tillgängligt som möjligt för alla och föranleder minsta möjliga administrativa besvär. --- Av de båda nämnda alternativen för en anpassning av nytillkomna bidrag i ett generellt verkande system synes den förstnämnda vara att föredra, dvs. det som innebär att bidraget höjs redan vid närmast följande allmänna omräkning. Den överkompensation som kan följa av en sådan ordning torde till stor del kunna undvikas genom att det vid bidragets bestämmande tas hänsyn till den omräkning som kan beräknas inträda vid nästföljande 1 april eller den 1 april något av de därpå följande åren.

Utskottet

Enligt lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag skall underhållsbidrag, som utgår på särskilda tider (periodiska underhållsbidrag) till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet gentemot bl. a. make eller barn, ändras med hänsyn till penningvärdets förändring. Ändringarna, som ansluter till det s. k. basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, äger rum den 1 april varje år basbeloppet för mars månad med minst fem procent över- eller underskrider basbeloppet för mars månad föregående år. Bidragsbeloppet ändras därvid med samma procenttal som det, varmed basbeloppet ändrats. Procenttalet fastställs av statistiska centralbyrån. Under åren 1970–1974 har bidragsbeloppen – med undantag för år 1972 då ingen förändring ägde rum – höjts med mellan 6 och 10 procent. För år 1975 har höjningen bestämts till 11 procent.

De nu åsyftade reglerna innebär att även underhållsbidrag som fastställts kort tid före den 1 april kan komma att höjas vid denna tidpunkt. Detta förhållande kritiserar av motionären, som anser att en sådan snar höjning kan bli orimligt betungande för den underhållsskyldige, om man inte tagit hänsyn till den förväntade höjningen när bidraget bestämdes. Enligt motionärens uppfattning borde därför underhållsbidrag, som fastställts inom ett år före den årliga justeringen, endast höjas med så stort belopp som motsvarar höjningen av levnadskostnaderna från den tidpunkt då bidraget fastställdes.

Som framgår av de ovan angivna uttalandena ur förarbetena till lagen var lagstiftaren medveten om att den ovannämnda schablonregeln innebar att olägenheter av det slag som motionären påtalat kunde uppkomma. Av praktiska hänsyn gjordes dock inget undantag från schablonregeln för bidrag som fastställts kort tid före den 1 april. Departementschefen framhöll att olägenheter av förevarande slag borde accepteras för att man skulle få ett generellt verkande system som blev så lättillgängligt som möjligt för alla och föranledde minsta möjliga administrativa besvär. Den överkompensation som den underhållsberättigade kunde få på grund av schablonregeln borde enligt departementschefen kunna undvikas genom att det vid bidragets bestämmande togs hänsyn till den höjning som kunde beräknas inträda vid nästföljande 1 april.

Utskottet anser att vad som sålunda anförts vid lagens tillkomst alltjämt äger giltighet. Enligt utskottets mening finns det anledning att befara att den av motionären föreslagna anpassningen av bidragen till den höjning av levnadskostnaderna som är hänförlig till en del av året skulle kunna medföra vissa tillämpningssvårigheter. Jämfört härmed innebär det nuvarande systemet den fördelen för berörda parter och myndigheter att ett generellt gällande procenttal offentliggörs genom statistiska centralbyråns försorg för varje år som basbeloppet ändrats med minst fem procent. Utskottet, som i och för sig har förståelse för syftet med motionen, kan emellertid

inte tillstyrka den föreslagna lagändringen. Utskottet vill dock understryka vikten av att domstolar, advokater, sociala myndigheter och andra, när de medverkar vid bestämmande av underhållsbidrag, tar hänsyn till den höjning av bidraget som kan förväntas ske nästföljande 1 april. Att bedöma höjningen torde inte behöva innebära några större svårigheter, eftersom ändringarna i basbeloppets storlek publiceras månatligen i Svensk författningssamling.

Utskottet hemställer på anförda skäl
att riksdagen avslår motionen 1975:1143.

Stockholm den 17 april 1975

På lagutskottets vägnar
IVAN SVANSTRÖM

Närvarande: herrar Svanström (c), Lidgard (m), Börjesson i Falköping (c)*, fru Åsbrink (s), herrar Sjöholm (fp), Andersson i Södertälje (s), Torwald (c), Olsson i Timrå (s), fru Nilsson i Sunne (s), herrar Olsson i Sundsvall (c), Israelsson (vpk), fru Fredgardh (c), fru Lindquist (m), fru Hjalmarsson (s) och fru Johansson i Hovmantorp (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

